

“SUN’IY INTELLEKT VA PSIXOLOGIK XAVFSIZLIK MUAMMOLARI”

Qodirova Maftuna Ilhom qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch Davlat Universiteti Psixologiya kafedrası o‘qituvchisi

tezisi.maftunaqadirova001@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining inson psixologik xavfsizligiga ta’siri tahlil qilinadi. Axborot muhitining keskin o‘zgarishi, avtomatlashtirilgan tizimlarning keng qo‘llanilishi hamda raqamli kommunikatsiyaning chuqurlashuvi inson ongida yangi psixologik xavflarni yuzaga keltirmoqda. Maqolada SI bilan bog‘liq xavflar, ularni kamaytirish yo‘llari hamda psixologik himoya mexanizmlarini shakllantirish bo‘yicha takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, psixologik xavfsizlik, raqamli stress, algoritmik nazorat, axborot psixologiyasi.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние технологий искусственного интеллекта (ИИ) на психологическую безопасность человека. Резкие изменения информационной среды, широкое использование автоматизированных систем и углубление цифровых коммуникаций создают новые психологические риски для человеческого сознания. В статье рассматриваются угрозы, связанные с ИИ, пути их минимизации, а также предлагаются механизмы психологической защиты в условиях цифровизации.

Ключевые слова: искусственный интеллект, психологическая безопасность, цифровой стресс, алгоритмический контроль, информационная психология.

Annotation: This article analyzes the impact of artificial intelligence (AI) technologies on human psychological safety. The rapid transformation of the information environment, widespread use of automated systems, and the deepening of digital communication have introduced new psychological risks for the human mind. The paper discusses AI-related threats, strategies for risk reduction, and proposals for developing psychological defense mechanisms in the digital era.

Keywords: artificial intelligence, psychological safety, digital stress, algorithmic control, information psychology.

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt (SI) inson faoliyatining barcha sohalariga chuqur kirib bordi: ta’lim, tibbiyot, iqtisodiyot, boshqaruv va hatto shaxslararo muloqot jarayonlarida ham SI tizimlari faol ishtirok etmoqda.

Ushbu jarayon inson hayotini yengillashtirayotgan bo‘lsa-da, u bilan birga yangi psixologik va ijtimoiy xavflarni ham yuzaga keltirmoqda. Psixologik xavfsizlik tushunchasi insonning ruhiy barqarorligi, o‘zini himoyalangan va barqaror his qilishi, tashqi axborot ta’sirlaridan ortiqcha stress holatlariga tushmasligini anglatadi. SI texnologiyalari esa, o‘z navbatida, bu xavfsizlikni bevosita yoki bilvosita buzishi mumkin.

Sun’iy intellektning inson ongiga ta’siri SI tizimlari tomonidan ishlab chiqilgan axborot oqimlari inson tafakkurini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Tavsiya

algoritmlari, reklama tizimlari, ijtimoiy tarmoqlardagi axborot filtrlari odamlarning qarashlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu holat "algoritmik manipulyatsiya" deb ataladi va u psixologik xavfsizlikni buzuvchi omil sifatida qaraladi. Raqamli stress va axborot yuklamasi: SI yordamida avtomatlashtirilgan tizimlar inson faoliyatini soddalashtirsa-da, axborot oqimining ortishi raqamli stressni keltirib chiqarmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, foydalanuvchilar doimiy ravishda "algoritmik baholanish" holatida yashashadi — bu esa o'z-o'zini nazorat qilish, tashvish va ishonchsizlik hissini kuchaytiradi. Sun'iy intellekt va shaxsiy hayot daxlsizligi: Psixologik xavfsizlikning asosiy tarkibiy qismi shaxsiy hayotning maxfiyligidir. SI tizimlari katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlarni tahlil qilish orqali insonning emotsional holatini, xulqini va psixotiplari haqida xulosalar chiqaradi. Bu esa nazorat ostida yashash hissini kuchaytirib, ruhiy beqarorlikka olib keladi. Ijtimoiy muhit va psixologik xavflar:

SI asosidagi kommunikatsion vositalar (chatbotlar, virtual yordamchilar, ijtimoiy tarmoq algoritmlari) insonlar orasidagi tabiiy muloqotni qisqartiradi. Bu esa empatiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ishonch hissining susayishiga sabab bo'ladi. Natijada, insonlar o'zlarini raqamli muhitda yolg'iz his qiladilar.

Psixologik xavfsizlikni ta'minlash yo'llari:

- Axborot savodxonligini oshirish: foydalanuvchilarga SI tizimlarining ishlash tamoyillarini tushuntirish, algoritmik manipulyatsiyani aniqlash ko'nikmalarini shakllantirish.

- Etik me'yorlar ishlab chiqish: SI ishlab chiquvchilari uchun axloqiy kodekslarni joriy etish.

- Raqamli detoks va balans: insonning raqamli muhitdan vaqtincha uzilishi orqali ruhiy tiklanishni ta'minlash.

- Psixologik yordam tizimlarini raqamli formatda kengaytirish: SI yordamida stressni monitoring qilish va psixologik qo'llab-quvvatlash tizimlarini yaratish.

Bundan tashqari, sun'iy intellektga asoslangan vositalar bizning tasavvur qobiliyatimizga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Mashinani o'rganish va generativ modellar orqali SI rasmlar, musiqa va hatto yozish kabi ijodiy tarkibni yaratishda yordam berishi mumkin.

Ushbu sun'iy intellektga asoslangan ijodiy vositalar rassomlarni ilhomlantirish, yangi istiqbollarni taqdim etish va badiiy ifoda chegaralarini kengaytirish uchun ishlatilishi mumkin.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, sun'iy intellekt qanchalik mukammal g'oyalar bermasin, asarlar yaratmasin, ularga insoniy hislarni qo'shishga qodir emas. Har qanday texnologiyada bo'lgani kabi, SI ning salbiy oqibatlari bilan bog'liq xavotirlar mavjud. SI tizimlari katta hajmdagi ma'lumotlarni to'plash va qayta ishlashda maxfiylik asosiy muammo hisoblanadi.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va ma'lumotlardan foydalanishda shaffoflikni ta'minlash e'tibor talab qiladigan muhim jihatlardir. Ushbu muammolarni hal qilish va SI'ni rivojlantirish va ishlatish uchun asoslarni yaratish juda muhimdir.

Sun'iy intellekt insoniyat taraqqiyotida muhim o'rin tutadi, biroq uning psixologik xavfsizlikka ta'siri e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Raqamli muhitda inson ruhiy

barqarorligini saqlash uchun texnologik innovatsiyalar bilan bir qatorda, psixologik himoya mexanizmlarini ham rivojlantirish zarur.

SI inson uchun xizmat qilishi, inson esa o'z ruhiyatining egasi bo'lib qolishi kerak. Sun'iy intellekt insonning qaror qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir o'tkazmoqda. Tavsiya tizimlari, algoritmik filtrlash, shaxsiylashtirilgan kontent inson fikrlash jarayonini nozik tarzda boshqaradi.

Natijada inson o'z fikrlarini mustaqil shakllantirishdan ko'ra, mashina tomonidan taklif etilgan g'oyalarni qabul qilishga moyil bo'lib qolmoqda. Bu esa kognitiv erkinlik va shaxsiy mas'uliyat tushunchalarini zaiflashtiradi. Sun'iy intellekt inson hayotini yengillashtiruvchi, imkoniyatlarni kengaytiruvchi kuchli vositadir.

Ammo u bilan birga inson ruhiyatiga ta'sir qiluvchi yangi xavflarni ham olib kiradi. Shuning uchun SI texnologiyalarini joriy etishda nafaqat texnik, balki psixologik xavfsizlik masalalarini ham chuqur o'rganish, foydalanuvchi manfaatlarini ustuvor qilish zarurdir.

Bugungi raqamli davrda sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari inson faoliyatining barcha sohalariga kirib kelmoqda: ta'lim, tibbiyot, biznes, axborot tizimlari va hatto kundalik hayotgacha. Biroq, ushbu texnologiyalar rivoji inson psixologiyasi va ruhiy salomatligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda.

Axborot oqimining haddan tashqari ko'payishi, avtomatlashtirilgan tizimlarning inson o'rnini bosib borishi, algoritmik nazorat va raqamli stress – bularning barchasi psixologik xavfsizlik uchun yangi tahdidlar yaratmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov, A. (2022). Axborot xavfsizligi va inson psixologiyasi: zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
2. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi (2022). Raqamli transformatsiya va psixologik moslashuv muammolari. Toshkent: Ilm Ziyo nashriyoti.
3. Rahimova, Z. (2023). "Sun'iy intellekt texnologiyalarining shaxs psixologiyasiga ta'siri." Yosh olimlar jurnali, №5, 88–96.
4. Bostrom, N. (2014). Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. Oxford University Press.
5. OECD (2021). AI and Society: Ethical and Psychological Implications of Automation.